

УДК: 37.013

Дошкільна освіта як відповідь на культуру пізнього модерну

В.В. САГУЙЧЕНКО

Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
м. Дніпропетровськ, Україна
E-mail: valentina_sag@bk.ru**Авторське резюме**

Актуальність дослідження пов'язана з наявністю суттєвих протиріч між необхідністю актуальних змін у сфері дошкільної освіти та реаліями сучасного суспільства споживання, пошуком ресурсів та недостатньо відпрацьованою практикою впровадження і реалізації інноваційної діяльності у відповідності з кращим світовим досвідом, соціальною затребуваністю змін у дошкільній освіті та вихованні.

Розглянуто окремі питання вітчизняної дошкільної освіти, пов'язані з прийняттям Базового компонента дошкільної освіти та практичною реалізацією освітніх ліній особистісного розвитку дитини дошкільного віку в контексті сучасної філософії освіти з урахуванням сучасних соціокультурних контекстів.

Запропоновано шляхи вирішення проблемних питань через удосконалення системи підготовки педагогічних працівників дитячих дошкільних закладів у регіональних інститутах післядипломної педагогічної освіти за рахунок розширення соціально-філософського модуля.

Ключові слова: дошкільна освіта, особистість, розвиток, філософія освіти, практична реалізація.

The pre-school education as a response to the culture of late modern

V.V. SAHUCHENKO

Dnepropetrovsk regional institute of postgraduate pedagogical education,
Dnepropetrovsk, Ukraine
E-mail: valentina_sag@bk.ru**Abstract**

The actuality of research related to the presence of essential contradiction between the need for timely measurements in early childhood education and the realities of the modern consumer society, resource and not enough work out the practice of introducing and implementing innovation in line with global best practices, and social changes in the demand for pre-school education and upbringing.

Separate questions of national early childhood education related to the adoption of the Basic component of pre-school education in Ukraine and implementation of educational lines of personal development of pre-school children in the context of contemporary philosophy of education.

Author suggested the ways of solving the problematic issues through the improvement of the system of training teacher staff of kindergartens in the regional teacher training institutes at the expense broadening of the social-philosophical module.

Key word: pre-school education, personality development, philosophy of education, practical realization.

Постановка проблеми. Робота на кафедрі філософії освіти, на перший погляд, далека від сфери дошкільної освіти, але особисто мене розглянути окремі аспекти сучасної вітчизняної дошкільної освіти підштовхнуло прийняття на державному рівні вперше серйозного документа про розвиток саме вітчизняної дошкільної освіти. Освіти, увага до якої на відміну від світового досвіду, зокрема фінського (де дошкільна освіта – це престижна діяльність з відповідною заробітною платою, де працюють випускники класичних університетів, де обов'язком держави є забезпечення всіх дітей безкоштовною дошкільною освітою) не була до цього часу прискіпливою.

Цей документ – Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, що складається з інваріантної та варіативної частин [1]. До їхнього змісту входять освітні лінії, які передба-

чають розвиток особистості дитини, її місця у соціумі та у природному довкіллі, у світі культури, ігрову діяльність та сенсорно-пізнавальний простір. За бажанням батьків на місцевому та регіональному рівнях передбачена можливість надання елементів комп'ютерної грамотності, іноземної мови, хореографії та шахів.

Аналіз досліджень і публікацій. Ціла плеяда дослідників: І.Бех, С.Подмазін (особистісно орієнтоване виховання), П.Гальперін, Н.Талізін (поетапне формування розумових дій), В.Давидов, Л.Занков, Д.Ельконін (розвивальне навчання), Л.Артемова, Н.Гавриш, О.Кононко (засоби навчання) та багато інших внесли свій внесок до розвитку дошкільної освіти. До них можна віднести Б.Гершунського, С.Дяченка, Л.Зайцеву, М.Жалдака, А.Коломойця, М.Монтесорі, Н. Непомнящу, С. Русову, Г. Сковороду,

В.Сухомлинського, С.Татарину. У них є чого навчитися і сьогодні.

Але немає системних досліджень з питань філософського осмислення подальшого розвитку дошкільної освіти, важливих як ніколи, оскільки «лише інформація, знання і вміння здатні накопичуватися без шкоди для інших людей і біосфери. Ця риса суспільства майбутнього, а не примітивне продукування інформації і є визначальною та найголовнішою, вона дає надію на скоріше дорослішання суспільства, скоріше, ніж пройде процес руйнації біосфери» [3, с.37]. Тому і цікавий вище означений документ, але хвилює його практична реалізація. Важливо, щоб задекларовані пропозиції не залишилися на папері.

Мета дослідження. Знайти ресурси, які допоможуть реалізувати особистісний розвиток дитини, її освіти та виховання у дитячому дошкільному закладі відповідно до з її індивідуальної траєкторії розвитку.

Виклад основного матеріалу. А тепер деякі аспекти, що викликають питання. Основне питання - кадрове: більшість працівників за статистикою Міністерства освіти і науки України, та і власний досвід роботи в обласному інституті післядипломної педагогічної освіти, свідчить – це пенсіонери, які отримали дипломи в іншій державі з іншими світоглядно-ціннісними орієнтаціями. Молодь не має певної кваліфікації (немає сьогодні конкурсу в педагогічні коледжі та інститути), тому і працюють у дошкільних закладах молоді нефаківці з невеличкою заробітною платою. Їх світоглядно-ціннісні уподобання у сучасному суспільстві споживання - окреме питання, і тут буде корисно зосередити прискіпливу увагу на досвіді скандинавських країн, де прийшли до висновку: цивілізацію можливо зберегти якщо кожен її представник, «кожна людина буде скромною, толерантною, відповідальною, озброєною всіма науковими досягненнями у сфері законів організації біосфери і суспільства, а головне – переконаною у життєвій необхідності обмеження своїх індивідуальних матеріальних потреб» [3, с.37].

В основі українського документа про дошкільну освіту - турбота про розвиток особистості дитини, її індивідуальності, збереження дитячої субкультури та певні елементи комунікації і соціалізації. Складні філософські, педагогічні та психологічні питання вимагають іншої підготовки працівників дошкільних навчальних закладів: адже ніхто не бажає перетворити дитячий садок тільки на приміщення для безпечного перебування дитини під час роботи батьків, як це було ще у перших закладах у Німеччині.

Наступний аспект – батьки. Сьогодні це

молоді люди, для яких першим пріоритетом є кар'єра, успіх, матеріальне благополуччя. Спілкування зі своєю, найчастіше єдиною дитиною, за статистикою складає 4 хвилини. Всі аспекти розвитку та виховання дитини віддано на розсуд вихователів дитячих дошкільних закладів. Є й інша категорія: асоціальні батьки, які взагалі ніколи не займалися вихованням своїх покинутих дітей. Таким чином, ресурси і «можливості реалізації українською сім'єю виховної функції вкрай обмежені й через зниження загального культурного і освітнього рівня більшості населення. Сучасні батьки мало уваги приділяють підвищенню своєї власної, а тим паче педагогічної культури. Не можна не зважати на те, що методи і засоби виховання, засвоєні батьками з власного дитинства, вже не спрацьовують» [4, с.4]. І це констатація реальної картини з офіційного документа. За цих умов зростають вимоги до педагогічних працівників дошкільної освіти.

Є і головний суб'єкт виховання – дитина дошкільного віку, яка, за свідченням світових фахівців цієї галузі, відрізняється від своїх однолітків минулих поколінь. Не тільки наші українські дошкільники, але й діти у Німеччині, Франції та інших країнах не вміють (вони дома до цього не підготовлені) у 3-річному віці самостійно їсти та проводити елементарні гігієнічні процедури. Для дітей у всіх країнах ще 10-15 років тому не було такої проблеми. Це теж доводиться опрацьовувати вихователям дошкільних закладів.

К.Ясперс у своїй книзі «Духовна ситуація часу» підкреслював, що «формування та становлення людини здійснюється не тільки завдяки біологічному наслідку, але, головним чином, завдяки традиціям та накопиченому людством історичному досвіду в галузі знань та відношень» [10, с.443]. Далі він акцентує увагу на фундаментальних принципах виховання і освіти, які не здатні існувати без опори на історичні традиції і які діють в історичному світі, в якому народжуються та формуються індивіди шляхом планомірного виховання батьками і школою (у нашому контексті, тим більш - дитячим дошкільним закладом), інститутами та іншими соціальними закладами, а також - протягом усього життя – завдяки тому, що індивід слухає, бачить та пізнає. Що у подальшому житті стає його освіченістю та другою натурою. Вчений підкреслював важливість існування у вихованні та освіті нового покоління зв'язку з попередніми епохами та поколіннями, їх духовне взаємопроникнення та взаємозбагачення. Тому важливо не втратити свій власний культурний пласт та традиції, технології, методики, якими вітчизняна дошкільна освіта була визнана у світі. За

матеріалами «круглого столу», який відбувся у 2003 році, провідні вчені світу: Вольфганг Міттер (Німеччина, м. Франкфурт-на-Майні, Інститут міжнародних педагогічних досліджень), Стівен Керр (США, Вашингтонський університет), Джеймс Маккл (Велика Британія, Ноттингемський університет), Януш Томяк (Велика Британія, Інститут педагогіки Лондонського університету) визнавали нашу дошкільну освіту та її фахівців, вивчали передовий досвід, приїжджали на практику та стажування. Їм були знайомі кращі імена дослідників з цієї галузі [5]. Один з них – Давидов В.В., який підкреслював важливість дошкільного віку для створення образу людини, коли закладаються основи особистісної культури та взагалі визначається життєвий шлях кожної особистості, адже процес становлення кожної особистісної культури здійснюється через «засвоєння дитиною всіх багатств світової культури» [2, с.459], коли багатообразність людини прирощується як за рахунок удосконалення та росту їй притаманних якостей, так і за рахунок нових якостей (здібностей, функцій, поведінки [8, с.8]).

Сьогодні, коли в першу чергу, очікують від педагогічних працівників дошкільних закладів інноваційної діяльності у відповідності з новими Стандартами дошкільної освіти, необхідно замислитися: які ресурси нам допоможуть і де їх шукати?

Ключове слово у державному документі – особистість. А особистість виховує особистість. Тому є необхідність звернутися до особистості вихователя дошкільного закладу, замислитися над тим, як йому допомогти обрати свою індивідуальну траєкторію підвищення кваліфікації відповідно до нових сучасних вимог. Корисними, у першу чергу, повинні стати регіональні інститути післядипломної педагогічної освіти.

І в першу чергу не з питань нових технологій, методик (потім будуть інші нові технології та більш удосконалені методики). Необхідна допомога з питань вітчизняної та світової філософії освіти, культурології, державного управління та безпеки, екології людини, сучасних комунікацій, андрагогіки, етики, медіапедагогіки, перинатальної педагогіки, інтерактивних технологій, економіки, інклюзивної освіти – питань, які для педагогів та вихователів старшого віку не зовсім знайомі та і зовсім чужі, для молодих – не є актуальними та звичними у повсякденній педагогічній діяльності. Всі ці питання допоможуть передбачати і наступні зміни у майбутньому в планах підвищення кваліфікації педагогічних працівників дитячих дошкільних навчальних закладів. У тематичних спецкурсах для педагогічних працівників дитячих дошкільних закладів також доцільно

відвести окремий модуль для вивчення основних моделей та сучасних тенденцій розвитку дошкільної освіти – для вивчення та обговорення кращого світового досвіду з цього питання. Але треба пам'ятати про цікаву, актуальну і для сьогодення роботу В.Розанова «Сумерки просвещения», де він застерігає від сліпого копіювання чужого досвіду, пропонує збереження власного індивідуального і для вихователя, і для вихованця: «Ми не маємо філософії виховання і освіти, тобто обговорення саме освіти, саме виховання у ключі останніх культурних факторів і також у відношенні до вічних рис людської природи і постійних завдань історії. Кого не здивує, що так багато навчаючи, так багато навчаючись за вдосконаленими дидактикою, методикою, педагогікою, ми маємо плід усього цього (нову людину) скоріше негативний, ніж позитивний. Забуто саме філософію виховання; не взято до уваги геологічні пласти, поверхню плівки яку ми так безуспішно намаємо орати» [6, с.11].

За статистикою МОН України, забезпеченість дошкільними закладами складає близько 40 відсотків. У нашій країні сьогодні не вистачає дошкільних закладів, хоча побудовано нові дитячі комплекси, вводиться дистанційна черга до дошкільного закладу. Тут, можливо, допоможе досвід країни-сусідки: Польщі, де функціонують ясла-садки з неповним та повним днем перебування, двотижневі дитячі дошкільні заклади, сімейні мікросадки, що розташовані в окремих квартирах багатопверхових будинків.

Інша проблема – робота з обдарованими дітьми, яка найчастіше починається у середньому та старшому шкільному віці, потім інтенсивно проводиться у спеціалізованих закладах (ліцеях та гімназіях), коли значний відрізок часу утрачено. З цього аспекту заслуговує досвід далекої східної країни – Японії, яка вважає важливим пошук індивідуальних здібностей та їх подальший розвиток ще у дошкільному закладі з обов'язковою ручною художньою працею (вона, як вони підкреслюють, сприяє загальному філософському сприйняттю прекрасного, краси у повсякденному житті), займаються музикою. До речі, групи за кількістю великі (до 40 дітей), але всіх вчать знаходитися без допомоги батьків у сучасному суспільстві ризику, повазі до вихователів, батьків, відповідальності та любові до праці.

І ще цікавий факт: не рекомендують віддавати дітей дуже рано до закладів дошкільної освіти, підкреслюють важливість сімейного виховання. Працювати в Японії у дошкільній сфері дуже престижно, 20 відсотків працюючих складають чоловіки (як і в Данії), зарплата дошкільних працівників вища за труд дер-

жавних службовців. Для Данії характерною рисою є умова 3-річної підготовки працівників дошкільних закладів з питань педагогіки, психології та філології. З якого віку розвивати дитину? – над цим питанням замислювалися у різних країнах в різні роки та століття. Але не будемо забувати: Марія Монтесорі з її філософією раннього та вільного розвитку – одна з чотирьох у списку ЮНЕСКО (рішення ЮНЕСКО 1988 року) тих педагогів, що суттєво вплинули на розвиток педагогічного мислення у минулому столітті. Є необхідність розглянути окремо переваги дошкільної освіти у США, де дозволяється розробляти свої власні програми та стандарти. Досвід США відомий в Україні через співпрацю Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» з Міжнародним центром розвитку дитини (м. Вашингтон) ще з 1999 року.

Загальною метою всіх спільних програм є впровадження демократичних практик у систему дошкільної освіти, сприяння втіленню освітніх реформ з реалізації особистісно-орієнтованої, інклюзивної моделі з активним залученням сімей і громад, шляхом проведення тренінгів для освітян, батьків, представників громадських організацій, ініціювання та реалізація проектів, спрямованих на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, включаючи дітей з особливими потребами; залучення сімей і громади до спільного освітнього та управлінського процесу [7, 9].

У Великій Британії приділяють значну увагу на мотиваційний фактор та прояву ініціативи, адаптації (перші дні дитина перебуває у закладі разом з матір'ю). В цій країні найменше завантаження на вихователя – всього до 5 дітей.

Можливо, знайомитися зі світовим досвідом потрібно було, у першу чергу, через досвід Німеччини, країни, де з'явилися перші дошкільні заклади на початку ХІХ століття

як відповідь на необхідність реалізації права жінки на працю. Ці перші заклади виконували завдання лише догляду за дитиною під час роботи батьків. Про розвиток дитини мови не було. Для сучасної Німеччини важливо у виховній діяльності дошкільних закладів зосередитися на розвитку мовлення, дитячої індивідуальності, соціальної адаптації. Сьогодні відвідування дошкільних закладів у Німеччині залежить від бажання батьків. 75 відсотків плати за перебування припадає на благодійні організації, профспілки, батьки сплачують 50 відсотків, залишок – власник дошкільного закладу. Виникає актуальне для нас питання співпраці з місцевою громадою, благодійними організаціями та фондами.

Всі ці складні питання потребують системного дослідження та якісного управління дошкільним закладом, дитячою групою, тому і йдеться про співпрацю багатьох фахівців з інших дисциплін з такою далекою поки що від них дошкільною сферою. Окремою метою курсів підвищення кваліфікації для педагогічних працівників дошкільних закладів виступає модуль з питань менеджменту та економіки підприємства [7, 9].

Висновки. Такі сьогодні реалії і перспективи подальшого розвитку дошкільної освіти, якщо орієнтуватися на світовий досвід. Досвід, який свідчить: рівноправними суб'єктами освітнього та виховного процесу повинні стати і працівники сфери освіти, і батьки, і діти. Тільки за умов розвитку партнерства, бажанні дітей до розвитку, мотивації батьків до співпраці та вмінню вихователів реалізувати на практиці важливий документ про дошкільну освіту, не втрачаючи і власні вітчизняні досягнення. Певний ресурс у цій інноваційній діяльності з розвитку особистості дитини, педагога і батьків є в системі післядипломної педагогічної освіти з новою філософією навчального плану.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Базовий компонент дошкільної освіти [Текст] / Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 22.05.2012 р. № 615 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція)».
2. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. [Текст] / В.В. Давыдов. – М.: ИНТОР, 1996. – 544 с.
3. Константин Корсак. Лидеры, элита и образование в XXI веке. [Текст] / Константин Корсак, Зинаида Тарутина, Елена Бойчук. // Народное образование. №7 – 2003, С.34-37
4. Концепція сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина» на 2012-2021 роки
5. Николай Белканов. Оценка советского образования: взгляд из-за рубежа [Текст] / Николай Белканов. // Народное образование №7. – 2003. С. 24-33
6. Розанов В. Сумерки просвещения: сборник статей по вопросам образования [Текст] / В. Розанов. – М.: Книга по требованию. 2012. – 250 с.
7. Смейрс Р. Використання інноваційних освітніх технологій для підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів. [Текст] / Р. Смейрс, М. Машовець, Ю. Найда. Видання Всеукраїнського фонду «Крок за кроком». – К – 2008.
8. Суименко Е.И. Номо есопотісус современной Украины. Поведенческий аспект. [Текст] / Е.И. Суименко, Т.О. Ефременко. – К.: Ин-т социологии, 2004. – 294 с.

9. Шоутен Т. Менеджмент керівника [Текст] / Т. Шоутен, Л. Даниленко, О. Зайченко // Підручник для директора. – 2009. – № 6. – С. 56.
10. Ясперс К. Смысл и назначение истории [Текст] : научное издание / К. Ясперс. – М. : Политиздат, 1991. – 527 с.

Стаття надійшла до редакції 02.08.2013

REFERANCES:

1. Bazovyi komponenta doshkilnoi osvity (The basic component of Early Childhood Education) / *Nakaz Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy vid 22.05.2012 r. № 615 «Pro zatverdzhennia Bazovoho komponenta doshkilnoi osvity (nova redaktsiia)»*.
2. *Davydov V.V. Teoriya razvivayushchego obucheniya..(The theory of developmental education). M.: YNTOR, 1996., 544 p.*
3. *Konstantin Korsak, Zinaida Tarutina, Yelena Boychuk. Lidery, elita i obrazovaniye v XXI veke. (Leaders, elite and education in the twenty-first century) Narodnoye obrazovaniye. 2003, no 7 2003, pp 34-37.*
4. *Koncepcija simejnogho vykhovannja v systemi osvity Ukrainy «Shhaslyva rodyna» na 2012-2021 roky (The concept of family education in the education system of Ukraine «Happy Family» for 2012-2021).*
5. *Nikolay Belkanov. Otsenka sovetского obrazovaniya: vzglyad iz-za rubezha (The evaluation of Soviet education: a view from abroad). Narodnoye obrazovaniye. 2003, no 7, pp. 24-33.*
6. *Rozanov V. Sumerki prosveshcheniya: sbornik statey po voprosam obrazovaniya (The twilight of education: a collection of articles on an education). M. Kniga po trebovaniyu. 2012, p. 250.*
7. *Smeirs R. Mashovets M., Naida Yu. Vykorystannia innovatsiinykh osvitnikh tekhnolohii dlia pidhotovky vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv (The use of innovative technologies for the training of teachers of preschool education). K. Vydannya Vseukrainskoho fondu «Krok za krokom», 2008.*
8. *Suimenko Ye.I. Homo economicus sovremennoy Ukrainy. Povedencheskiy aspekt. (Homo economicus of modern Ukraine. The behavioral aspect.) K.: In-t sotsiologii. 2004, 294 p.*
9. *Shouten T. Menedzhment kerivnika (The management of head). Pidruchnyk dlya dyrektora, 2009, no 6, p 56.*
10. *Jaspers K. Dukhovnaya situatsiya vremeni (The spiritual situation of time). M., Politizdat, 1991, 527 p.*

Сагуйченко Валентина Володимирівна – кандидат філософських наук, доцент
Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Адреса: 49006, Україна, м.Дніпропетровськ, вул. Свердлова, 70
Телефон: +38 (056) 744-85-58, E-mail: valentina_sag@bk.ru

Sahuichenko Valentyna Volodymyrivna – PhD in philosophy, associate professor
Dnipropetrovsk regional institute of postgraduate pedagogical education
Address: 70, Sverdlov Str., Dnepropetrovsk, Ukraine, 49006
Phone: +38 (056) 744-85-58, E-mail:valentina_sag@bk.ru